

DIDAKTIK RIVOJLANTIRUVCHI O‘YINLAR

Djo‘rayeva Dildorahon Rahmonaliyevna.

Qo‘qon universiteti maktabgacha ta‘lim

Farg‘ona viloyati furqat tumani

Bo‘limi tasarrufidagi 17-DMTT tarbiyachisi.

ANNOTATSIYA

Men ushbu maqolada O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta‘limi xuzuridagi maktabgacha ta‘lim agentligining 2023 yil 28 avgustdagi 99-sonli buyrug‘ining 2 yo‘nalishi yani davlatimiz tomonidan berilgan metodik qo‘llanmalar didaktik va rivojlantiruvchi o‘yinlardan to‘g‘ri va oqilona qo‘llay olishga va biz uchun yaratilgan sharoitlardan ilhomlangan holda yozishga qaror qildim. Chunki o‘zib kelayotgan yosh avlod komil yetuk, mukammal shahs bo‘lib yetishida o‘yin faoliyatining o‘rni juda kattadir. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ularning yoshi va intilishiga qarab, faol va rivojlantiruvchi o‘yinlarni ijod qilamiz va amalda qo‘llaymiz. Talimiy, didaktik, umumrivojlantiruvchi o‘yinlardan namunalar keltirilgan.

Tayanch iboralar: maktabgacha ta‘lim, ijtimoiy muhit, o‘yin ichida o‘yinlar, jismoniy rivojlanish, bilish jarayonlarini rivojlantirish.

KIRISH.

Bolaning aqlan, jismonan, ruhan maktabga tayyor holda chiqarish biz tarbiyachilarni oldimizga qo‘ygan eng katta maqsadlarimizdan biri bo‘lib, bu maqsad yo‘lida ijodkor, yaratuvchi, kiriyativ va zamon bilan hamnafas bo‘lishimiz kerakligi talab qilinadi. Ya‘ni maktabgacha ta‘lim tashkilotlarida tashkil etiladigan ta‘limiy didaktik rivojlantiruvchi o‘yinlarning ahamiyati muhim hisoblanadi. Didaktik o‘yinlar orqali bolalarda topqirlik, hushyorlik, hozirjavoblik, diqqatini yig‘ishga o‘z fikrini bildirish olishga nutqining rivojlanishiga o‘yinlar orqali erishsak bo‘ladi. Didaktik o‘yinlarni tanlab olishda bolalarni yoshi, ularning jismoniy rivojlanishi, psixologik holatini va bolalarning qiziqishlarini ham hisobga olish kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tkaziladigan talimiy rivojlantiruvchi, didaktik o'yinlar ham harakatga keltiruvchi, ham miya faolyatini rivojlantiruvchi hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI.

K. D. Ushinskiy analogiya bo'yicha quyidagi fikrni bildirgan edi. "Taqqoslash har qanday tushunchaning va har qanday tafakkurning asosidir. Odamdagi narsalarning hammasini taqqoslab ko'rish yo'li bilan bilolmasak, boshqa yo'l bilan bila olmaymiz, agar hech narsa bilan solishtirishimiz va farqini bilib olishimiz mumkin bo'lmagan biron yangi narsaga, duch kelganimizda edi (boshqa shunday narsa bor bo'lsa), u holda biz shu narsa to'g'risida hech qanday fikr hosil qila olmagan bo'lar edik va u to'g'risida biror so'z ayta olmagan bo'lar edik". Masalan, "Shakllarni ustma-ust qo'yish" multimediali kompyuter o'yinida tarbiyalanuvchi yuqori qatordagi shakllarni taqqoslab, o'xshashini topadi va o'yinni bajaradi.

Zoltan Dienes -Bu venger psixologi, nazaristika va amaliyotga - Yangi matematikaga asos solgan. Dienes blokklari bilan o'yinlar soni juda katta va xilma-xildir. Mantiqiy blokklar to'plami 48 jildlardan iborat. Dienes blokklari bilan o'yinlar soni juda katta va xilma-xildir. Bolalarning eng oddiy bilan tanishish uchun blokklardan foydalanish mumkin geometrik shakllar, tushunchalar "katta kichik", "Yo'g'on-ingichka", "huddi shunaqa", "Unday emas". Katta yoshli bolalar uchun o'yinlar bir nechta xususiyatlarga ob'ektlarni taqqoslash, umumlashtirish, tasniflash uchun mavjud.¹

Mariya Montessori 1870 yil 31 avgustda Italiyada tug'ilgan va 1952 yilda Gollandiyada vafot etgan. U Italiyadagi birinchi ayol shifokor bo'lgan, psixiatriya klinikasida assistent bo'lib ishlagan, Rim universitetida dars bergan va faqat doktorlik ilmiy darajasini olgan. Aynan shu "Bolalar uyi" haqida u keyinchalik "Bolalar uyi"

¹ Nosasa E.A., mutista r.l. "Maktabgacha tarbiyachilar uchun mantiq va matematika." SPB .: "Aqlisbiyot"
Stolyar A.A. Maktabgacha tarbiyachilar tomonidan boshlang'ich matematik g'adoni shakllantirish. M .: "Ta'lim".

noyob asarini yozdi. M. Montessori o'zining pedagogik tizimini didaktik jihatdan tayyorlangan muhitda bolaning o'zini o'zi rivojlantirish tizimi deb atagan. Kattalar bilan yaqin joyda o'tadigan bolaning hayot yo'lini o'rganish, uning ta'lim usullari va tamoyillariga aralashish emas, balki u pedagogik antropologiyaning asosini o'rganish edi. M. Montessori har qanday amaliy harakatlar, nazariyalar va modellar faqat rivojlanayotgan shaxs haqidagi fundamental bilimlarga asoslanishi mumkin deb hisoblardi.²

METODOLOGIYA.

O'yinlardan foydalanilayotganda o'tilayotgan oy mavzusi hafta mavzusidan kelib chiqqan holda uzviy bog'lash maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu o'yinlarini o'ynatishdan oldin mavzu haqida tushinchalarni to'liq berib, mavzuni mustahkamlash uchun oynatish lozim. Masalan predmetlar bilan shakllarni bog'lash o'yinini o'ynatishdan oldin bola shakllar haqida malumotga ega bo'lsa o'yin qiziqarli va mazmunli bo'ladi. Bolajonlar bu o'yin faolyatlari mobaynida mavzu haqidagi tushuncha va tasavvurlari yanada boyib hotirasiga muhirlanib boradi va nutq boyligi, muloqotchangligi ham ortadi. Biz o'yin tanlashda qo'llanma va materiallarni ham bolajonlarning o'rgana olish doirasidan chiqmagan holda yengillroq bo'lishi kerak. Chunki bu kabi o'yinlar orqali bolalarda bilim, ko'nikma va malaka shakllanib boradi. Bunday o'yinlar yordamida bolalarda o'zaro yordamlashish, qo'llab-quvvatlash hissiyotlarini tarbiyalash lozim. Buning uchun "qo'ldan o'tkiz", "predmetlar bilan shakllarni bog'la", "soat nechchi o'yini" va boshqa o'yinlardan foydalanish mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yinlarni tanlab olishda bolalarning qiziqishini ham hisobga olish zarur. Bu o'yinlarda ularga faoliyat mavzusi emas topqirlik, zukkolik bilan o'yinda qatnashish qiziqarli boladi. Didaktik o'yinlarda ham harakarli bo'ladi, ham talimiy yani, biror bir yechimga qaratilgan harakatli o'yin bo'lishi mumkin. Masalan "o'yin ichida o'yin" nomli oyinni olsak, ko'zi bog'langan holda lankani oldindan tayyorlangan o'yin katakchalari ustiga otadi va katakchadagi

² <https://minikar.ru/uz/goroskopy/metodika-marii-montessori-osnovnye-principy-dostoinstva-i/>

topshiriqni bajaradi bunda ham harakarli ham talimiy o‘yin o‘ynaladi. Bunday o‘yinlarda topshiriqlar murakkablashib boradi. Masalan, “predmetlar bilan shakllarni bog‘la” o‘yinida bolalar shakllar bilan predmetlarni bog‘lagan holda o‘yin ustida sakrab o‘tishi va shaklni joylab yana ortga qaytishi lozim.

Kichik yoshdagi bolalarning bilim doirasi tor bo‘ladi, diqqati doim chalg‘ib turadi. Shuning uchun bolalarga oddiy va ular oson tushunadigan o‘yinlarni o‘rgatish kerak. Idishlarga joyla o‘yinida, bolajonlar bir hil rangli predmetlarni rangiga mos savatga soladi va kim ko‘p predmetlarni solsa o‘sha g‘olib bo‘ladi. Shu kabi yengil o‘yinlar qo‘llanilsa maqsadga erishiladi. O‘yin ichidagi topshiriqlar (*shakllar, raqamlar, predmetlar*) bolalarga tanish hamda qiynalmasdan bajaradigan bo‘lishi lozim. Berilgan topshiriq tanish bo‘lgan o‘yinlarni kichkintoylar qiziqish bilan o‘ynaydi.

O‘rta yoshli bola bilim doirasining kengayishi va tushunchalarni ortishi bilan topshiriqlar murakkablashib boradi. Tarbiyaviy, didaktik o‘yinlarning mazmuni ham xilma-xil bo‘ladi. O‘yinlarda bolalarda buyumlarni tanish shaklini (*kub, doira, kvadrat*) eslab qolish bilan bog‘liq, ranglarni ajratish, tovushlarni farq qilish kabi topshiriqlar bera boshlash kerak. Ba‘zi o‘yinlar mazmunini kengaytirish va shartli vazifalar qo‘yish lozim. Bu yoshda bolalar harakatlarini rivojlantirish uchun birinchi galda, qo‘yilgan o‘yin shartlari bilan tanishtiriladi. Asta-sekin bolalarga beriladigan vazifani topshirig‘ini o‘zgartirib boriladi. Undagi harakatlarning mazmuni tushunarli va juda qiziqarli bo‘lishi juda muhim. Bu bolalarning faoliyatini oshiradi, qiziqishi va ma’suliyat bilan yondoshish tuyg‘ularini shakllantiradi va bilish ko‘nikmasini o‘stiradi.

Katta guruh yoshiga qadam qo‘ygan bolalar bilan o‘tkaziladigan o‘yinlarda topshiriqlar ancha murakkablashtirish (*zahnini rivojlantiruvchi, hotira boyligini oshiruvchi topshiriqlar yanada murakkablashtirilishi*) lozim. Bolajonlarni topshiriqlar hilma hilligi va mazmunga va tushunchalarga qaratilganligi bilan ham katta yoshli bolani qiziqishini ortirib ko‘zlagan maqsadimizga erishamiz.

Tayyorlov guruh yoshidagi bolalarga o'ynatiladigan o'yinlar topshiriqlarga boy murakkab bo'lishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki tayyorlov yoshida bola ancha bilim va malakalarga ega bo'ladi. Bolalarning o'yin vaqtida faol harakat qilishi ko'p jihatdan ularning malakasi va ko'nikmasi va ijtimoiylashuv jarayoni idrok va hamkorlikda bajarishiga ham bog'liq. Aksariyat o'yinlarda boshlovchi bo'ladi, lekin bazan bu vazifani o'yinchilarning ikki-uchtasi va guruh-guruh bolib bajarishi mumkin.

O'yin qoidalari ham murakkablashib borishi tufayli ularni bajarishda aniqlik, diqqat va zehinlilik yaxshi natija beradi. O'yinlarda ishtirok etish uchun bolalarni guruhlarga bo'lish va bo'lingan guruhdagi bolalarni ham moslash, guruhdagi bolalar kuchini teng qilish kerak.

O'yin mobaynida bolalarga tarbiyaviy, ahloqiy jihatlar haqida ham bilim va ko'nikmalar berib borish lozim.

Quyida ilk yosh uchun asosiy harakat turlariga ko'ra maktabgacha ta'lim tashkilotlarida va oilada o'tkaziladigan o'yinlardan namunalar keltiramiz.

METODLAR.

Sanoqchi to'pchalar.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni zehinini, xotirasini, ko'rish, eshitish mayda qo'l matorikalarini va his qilish qobiliyatlarini shakllantirish va diqqatni jamlashni o'rganadi. Raqamlarni to'g'ri sanashni o'rganadi va o'n ichida qo'shish va ayirish amallarini bajarish ko'nikmasi shakllanadi.

O'yinning jihozi: Xar hil rangdagi bir hil kattalikdagi to'pchalar, birdan o'ngacha bo'lgan raqamlar ketma ketligi.

O'yin jarayoni: Tarbiyachi bolani o'yin oldiga taklif qiladi va bolaga o'n ichidagi raqamlardan topishini hamda ko'rsatilgan raqamga teng to'pchalar jolashgan qatorni

O'yin ichida o'yin.

O'yinning maqsadi: Maktabgacha yoshdagi bolani nutqini rivojlantirish, so'z i o'z fikrini bildira olish va guruh bo'lib ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

О‘yinning jihozlari: Mahsus tayyorlangan turli hil ko‘rgazmalardan

О‘yin jarayoni: О‘yinning qoidasi;- bolalar 5 kishidan ikki guruh bo‘lishadi va mahsus lankani ko‘zi bog‘langan holda o‘yin ustiga otadi. Bunda qatnashuvchiga 2 bajariladi. О‘yin qoidasi;

1) Nota ko‘rsatilgan katakchaga tushsa, hohlagan musiqasini og‘zaki kuylab o‘xshatib berishi lozim.

Ertak qahramonlari ko‘rsatilgan qatorga tushsa, qahramonlarning so‘zlaridan parcha

4) Mikrafon ushlagan qizchaga tushsa, qo‘shiq aytib berishi lozim.

5) Rag‘bat katakchaga tushsa, hech qanday topshiriqsiz guruhga rag‘bat

6) Mimika bilan so‘zlashish ko‘rsatilgan qatorga tushsa, ovozsiz fantamima shaklida, harakatlar orqali so‘zlaydi. Bolalar uni nima demoqchi ekanligini topishlari kerak bo‘ladi.

7) Bankrot ko‘rsatilgan qatorga tushsa, guruhdan 1ta rag‘bat kartochkasi olib

Mashq qilayotgan bola ko‘rsatilgan qatorga tushsa, mashq bajarib beradi.

Qo‘l ko‘tarib turgan bolaga tushsa, tezkor savolga javob beradi.

K

11) 1 oyoqda turgan bolaga tushsa, 10 gacha bir oyoqda turib sanashi lozim.

Sh‘er aytayotgan bola katakchasiga tushsa, sh‘er aytib beradi.

Ofarin katakchasiga tushsa guruhga bitta rag‘bat qo‘shiladi.

So‘roq ko‘rsatilgan qatorga tushsa, savolga guruhi bilan birgalashib javob beradi.

O‘yinga tushayotgan bolalar katakchasiga tushsa, raqsga musiqasiz tushib berishi

О‘yin yakunlangach guruhdagi rag‘bat kartochkasi hisoblanib, g‘olib guruh

Bolalarga soat haqida vaqt haqida tushuncha berish, raqamlarni to‘g‘ri topishshga o‘rgatish, soat strelkalarini vazifasi haqida tushunchaga ega bo‘lish, hotirasini rivojlantirish mustaqil faoliyat ko‘nikmasini shakllantirish mayda va yirik

О‘yinning jihozlari: Mahsus tayyorlangan glamcha ko‘rinishidagi doska,

О‘yin jarayoni: Bolalar 2 guruhda 4 tadan bo‘linishadi, oldindan tayyorlangan tortishadi. Qo‘llariga olgan soat makechada qanday vaqt va soat ko‘rsatilgan bo‘lsa o‘sha vaqt va soatga gilamchadagi soat strelkani suradi. Shu tariqa o‘yin davom etadi. O‘yin so‘ngida g‘olib guruh aniqlanib bolalar rag‘batlantiriladi.

Bolajonlarga o‘ng va chapni to‘g‘ri topa olishga o‘rgatish, zehni rivojlantirish diqqatini yig‘ish malakalarini shakllantirish.

О‘yinning jihozlari: Oldindan tayyorlangan mahsus o‘yin supachasi.

‘yin jarayoni: Bolalar 2 guruh bo‘lishib o‘yinda ko‘rsatilgan qadamlarini to‘g‘ri bosib

Predmetlar bilan shakllarni bir biriga bog‘la.

y predmetlar bilan bog‘lash ko‘nikmasini shakllantirish. Ko‘rish idrok qilish

О‘yin jihozlari: Oldindan tayyorlangan supachali o‘yin, geometrik shakllar.

О‘yin jarayoni: Bolalar 2 guruhda 4 tadan bola bo‘lishadi. Bolalar shakllardan tanlab shu shaklning ustidan shaklga mos predmetga sakrashadi va huddi shunday qaytishadi o‘yin shu tariqa davom etadi, o‘yin so‘ngida g‘olib guruh taqdirlanadi.

Yo'lingni to'g'ri top.

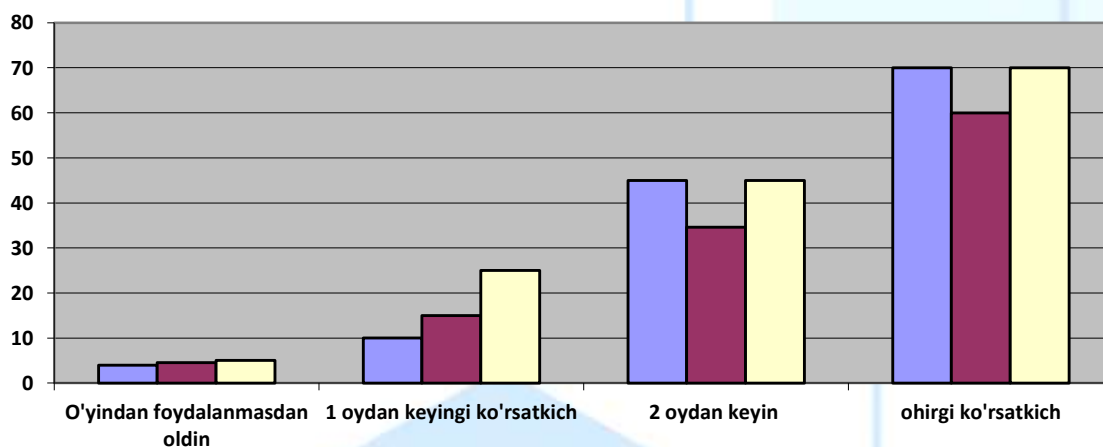
qnustaqil faolyatga o'rgatish.

ko'rsatkichning jildizlanishi Oldindan tayyorlangan mahsus o'yin gilamchasi solinadi.

O'yinning jarayoni; Oldindan tayyorlangan mahsus o'yin gilamchasi solinadi, stolda shu o'yinning kichiklashgan varianti teskari holatda turadi. Bolalar 2 guruhda 5 yoki 6 tadan bo'lib bo'linib ishtirok etishadi. O'yin ichida bolalar rag'batlantirib boriladi to'g'ri bajargan bola o'yin boshidagi rag'batli so'zga ega bo'lishadi bajara olmagan bolaga so'z qo'shilmaydi. O'yin so'ngida qaysi guruh ko'p rag'batli so'z yig'gan bo'lsa o'sha guruh g'olib bo'ladi.

Natijalar.

1. **Sanoqchi to'pchalar.** Bu o'yinni men Furqat tumani 17 DMTT ning 3-4 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan guruhida o'tkazdim. O'yinlardan foydalanmasdan oldin, o'yinlar davomida va o'yinlardan foydalanilgandan so'ng yaxshi natijalarga

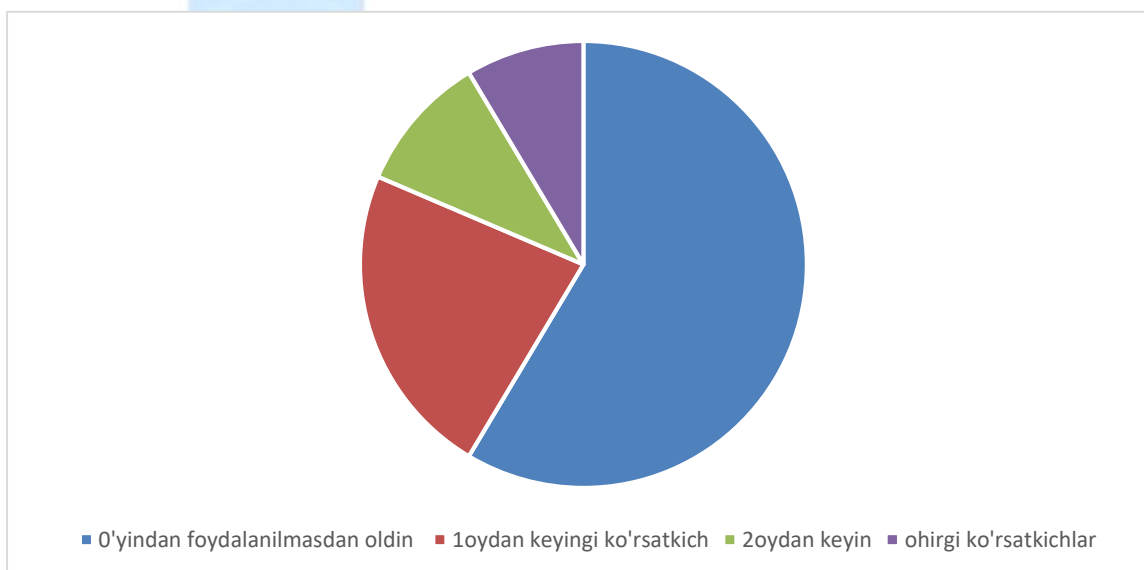

erishdim.

Bu o'yindan 17 DMTT ning kichik guruhida o'yindan foydalanilmasdan oldin foydalanishni boshlaganimda men kutgan natijamga erisha boshladim va oyindan so'ng men faoliyatga qo'yilgan maqsadimga to'liq erishdim.

2. O'yin ichida o'yin.

Bu o'yinni men Furqat tumani 17 – DMTT ning 4-5 yoshli bolalar guruhida va 14-DMTT ning 4-5 yoshli guruhlarida o'tkazildi. O'yinlardan foydalanmasdan oldin, o'yinlar davomida va o'yinlardan foydalanilgandan so'ng olingan natijalar.

Men bu oyinlarni 17-DMTT ni katta guruhida o'ynatishdan oldin faoliyatimdan ko'zlagan maqsadimga erisha olmayotgan edim, o'yindan foydalanishim bilan men natijaga erisha boshladim chunki bolalar bu o'yinlarni ishtiyoq, zavq, qiziqish bilan o'ynab, o'yin o'ynash davomida men oldinga qo'ygan maqsadimga to'liq erishdim, o'yinlar bolalarda bilim, ko'nikma, malakani hosil qilib kompetentlik hosil qilishiga amin boldim.

HULOSA

Men bu maqolam orqali hulosa qildimki hozirgi zamon tarbiyachisi ilodkor, intiluvchi, zamon bilan hamnafas bo'lishi kreativ bo'lishi kerak. Biz zamon va bolajonlar talabidan kelib chiqib ular uchun didaktik ta'limiy o'yinlarni ijod qilsak, o'ylaymanki bolajonlar bu o'yinlarni o'ynashi bilan kasbga yo'naltiriladi. O'z hayot yo'lidagi amaliy kasb yo'nalishiga qarab katta bir yo'l ochishni MMTTdanoq boshlab yuksak cho'qqilarga qadam qo'yishni kelajakda yaxshi natijalarga erisha olishiga amin bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. 2018-yil

2. “Ilk qadam” Davlat o‘quv dasturi 2022- yil
3. “Maktabgacha pedagogika” F.Qodirova. - Tafakkur 2019.
4. “O‘yin orqali ta’lim olish” Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A. Toshkent 2020.
5. Eraliyeva, Z. (2023). MTT NING MAKTABGA TAYYORLOV GURUHLARIDA BOLALARNI MANTIQIY FIKRLASH VA BAHS MUNOZARALI VAZIYATLARDA YECHIM TOPISHGA VA BADIY NUTQQA O‘RGATISH. Talqin Va Tadqiqotlar, 1(18). извлечено от <http://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/19>
6. Yuldasheva Dilafruz, Jabborova Marifatxon, Eraliyeva Zamira Rasuljonovna, & Maziyayeva Muqaddasxon (2022). MAKTABGACHA TA’LIMGA YANGICHA YONDASHUV. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2 (Special Issue 3), 121-125.
7. Children's reading and expression of childhood concept in the media. Eraliyeva Zamira Rasuljonovna. “MAKTABGACHA TA’LIM MUTAXASSISLARINING XALQARO FORUMI” “INKLYUZIYA: MAKTABGACHA TA’LIMDAGI MUAMMOLAR VA YECHIMLAR” ilmiy-amaliy konferensiya 2023 yil 10-11-noyabr. 144-bet.
8. Организация подвижных игр в дошкольных образовательных учреждениях. УДК 796. 29. ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ЗДОРОВЬЕ: МОЛОДЕЖНАЯ НАУКА И ИННОВАЦИИ Сборник научных трудов участников XI МЕЖДУНАРОДНОЙ НАУЧНО–ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ 19 мая 2022 г. УДК 378.17 ББК 75.116.42 Ф50 ISBN 978-5-7679-5060-7.